

מערכת מכתבי הוראה

מבט אל העולם היהודי ותחיית השפה העברית

שתי גלויות השמורות באוסף אלכסנדר מתעדות את פעילותו של אחד המורים המוערכים לעברית שפעל בעיר קראקוב של תחילת המאה העשרים. שבח וולקובסקי פיתח שיטה ייחודית ללימוד עברית בהתכתבות, באמצעותה הפיץ את ידיעת השפה לתלמידים רבים באירופה.

שבח וולקובסקי

שבח וולקובסקי נולד בשנת 1872 באימפריה הרוסית (כיום בלארוס). בגיל 18 עבר להתגורר בעיר קראקוב, שם חי כל ימיו, עד אשר נרצח על ידי הנאצים בגיל 70.

הוא התפרסם בזכות המאמרים שכתב עבור העיתון "מחזיקי הדת" שיצא לאור בלבוב ועיתון "המצפה" שיצא לאור בקראקוב. חלק ממאמריו הוא קיבץ והוציא לאור בשנת 1908 כספר בשם "תמונות וטיפוסים מחיי היהודים בגליציה".

ספר לימוד שנכתב על ידי שבח וולקובסקי ויצא לאור בתל אביב בשנת 1930.

לימוד העברית בקראקוב

הארגונים הציוניים שקמו בכל רחבי העולם היהודי, ובמיוחד במזרח אירופה, ראו בתחיית השפה העברית חלק בלתי נפרד מעידוד היהודים להירתם לפעילות למען ארץ ישראל.

בנוסף לקיום ערבי הרצאות וגיוס תרומות לקרן הקיימת ניתנה עדיפות ללימוד השפה העברית והפצת הספרות והעיתונות העברית.

כתבה אשר התפרסמה בעיתון "המצפה" (אשר יצא לאור בקראקוב) ב-19 במאי 1905 סיפרה על יוזמה חדשה ללימוד עברית בעיר קראקוב:

החברה "ציון"... התעוררה בימים האחרונים, הודות לבחירת ועד חדש, לחיים חדשים...המפעל הראשון של הוועד החדש הוא פתיחת קורס עברי בעירנו, במחיר נמוך של ארבעה כתרין לחודש... בעוד שעד כה היה אפשר רק לאיש עשיר, שביכולתו לשלם בעד הוראת שעה 15-20 כתר לחודש, ללמד את בנו עברית, הנה יכול זאת עתה כל איש במחיר מצער הנקצב. הנהגת הקורס המועיל הזה נמסרה לידי המשכיל העברי והפדגוג המצוין מר שבח וואלקאווסקי, הנודע לתהילה במקצוע הזה.

מערכת מכתבי הוראה

לאור הניסיון שצבר בהוראת השפה העברית לתלמידים בקראקוב, פיתח שבח וולקובסקי ערכה בת 32 "מחברות" בעזרתן יוכל התלמיד המעוניין בכך ללמוד עברית בביתו תוך קבלת תמיכה, סיוע והדרכה בהתכתבות.

חלקו העליון של העמוד הראשון באחד ממכתבי ההוראה

מערכת מכתבי הוראה

בשנת 1907 התפרסמו בעיתונות התקופה מודעות שהציעו למעוניינים את שיטת הלימוד החדשה, דוגמת המודעה שפורסמה בעיתון "המצפה" ב-20 בספטמבר 1907.

מכתבים ללמד

ערכתי לי שיטה שלמה ומסוימת
להורות תלמידים את השפה העברית
מרחוק עפ"י מכתבים. המתלמידים יוכלו
לרכוש להם את השפה על נקלה ולבוא
בה לידי שלמות בכל מקצועותיה, בדקדוק,
בכתיבה, בקריאה ובדבור. פרוספקט
חנם. מכתב לדוגמא חצי הכתר במרקאות.

ישבח וואלקאווסקי.

Krakau, Miodowa 9.

מערכת מכתבי הוראה

בפרוספקט מפורט שפורסם בעיתון "המצפה" ב-10 באפריל 1914 תיאר שבח וולקובסקי את עיקרי השיטה עליה מבוססים מכתבי ההוראה:

...מכתבי ההוראה נועדו לנערים בוגרים, בין מתחילים גמורים ובין לאותם שידיעתם המוקדשה הגונה מכבר... אפשר להסתפק בשתי שעות בשבוע על פי מכתבי הוראתי...

המכתבים מכילים כל אחד מט"ז עד כ"ד עמודים גדולים, נדפסים על נייר משובח באותיות יפות... לתלמידים בעלי כישרון והתמדה יארך כל מכתב בערך שבוע, באופן שבשמונה חודשים יוכלו לגמור את חוק למודם...

לכל מכתב רביעי יש בחינה על כל ארבעת המכתבים. בחינה זו נשלחת אלינו, להגיה ולתקנה, ונעיר את התלמיד על שגיאותיו... מלבד הבחינות רשאי כל תלמיד לבקש באור והסברה, במקום שהעניין מתוך המכתבים אינו מחוור לו כל צרכו. באור כזה נתן בכל עת בלי התמהמה...

מכתבי הוראתנו התפשטו והתקבלו בחיבה בכל תפוצות ישראל. אלפי תלמידים השתלמו על ידיהם ובססו בזה את עמדתם בחיים. תחת ידינו נמצאים אלפי מכתבי תודה. הרבה פרסמו את תודתם בפומבי בעיתונים...

מערכת מכתבי הוראה

- מחיר המכתבים: 4 מכתבים במשלוח באחריות –
4.35 קרונות. 10 מכתבים במשלוח באחריות – 9.45
קרונות. 32 מכתבים בבת אחת – 26 קרונות.

6. בתור מה צריך לחשב את מכתבי ההוראה?

מכתבי הוראתנו אינם לא ספר ללמוד הדקדוק למורה, ולא ספר ללומדים בלי עזרת מורה, אלא הוראה שלמה ומפורטה אצל מורים מומחים מרחוק ע"י מכתבים.

7. המשא והמתן עם התלמידים.

מלבד הבהינות, שהתלמיד שולח אלינו, רשאי כל תלמיד לבקש באור והסברה, במקום שהענין מתוך המכתבים אינו מהווה לו כל צרכו, באור בזה נתן בכל עת בלי התמהמה.

עד כמה נפוצו מכתבי הוראתנו?

מכתבי הוראתנו התפשטו והתקבלו בהנה בכל תפוצות ישראל, אלפי תלמידים השתלמו על ידיהם ובססו בזה את עמדתם בחיים. תחת ידינו נמצאים אלפי מכתבי תודה, הרבה פרסמו את תורתם בפומבי בעתונים.

9. כמות המכתבים והיציונותם.

המכתבים מכילים כל אחד מש"ו עד כ"ד (המכתב הראשון הגרמני) 28 עמודים גדולים (תבנית קוורטה גדולה) נדפסים על נייר משוכה באותיות יפות.

10. מחיר המכתבים.

4	מכתבים במשלוח באחריות	K 4.35
10	" " "	" 9.45
32	בבת אחת	" 26.—

אדריסה למכתבים ולכסף:

S. WALKOWSKI, KRAKAU

Postfach 110.

ההתייחסות לסדרת השיעורים

במדור ביקורת הספרות של עיתון "המצפה" פורסמה ב-11 באוקטובר סקירה על סדרת השיעורים של שבח וולקובסקי ללימוד השפה העברית:

...הבה נחזיק טובה לסופר מר שבח וואלקאווסקי, כי בחר לו מקצוע חדש וברא דבר חדש שלא היה כדוגמתו בספרותנו. כי תחת שכל המתודות שיצאו עד היום ערוכות לתלמידים ועל פי רוב לקטנים ערך הוא את שיטת הוראתו רק לגדולים המתלמדים בעצמם. בזה הוא ממלא חסרון מורגש בשפתנו ויועיל הרבה מאוד להפצת שפתנו.

בקרת.

מכתבי הוראה לשפה העברית מאת שבח וואלקאווסקי – קראקא.

יותר מאשר בכל המקצועות נעבד ונפעל בספרותנו העברית במקצוע ההוראה. בעשר השנים האחרונות יצאו ספרי למוד לאין קץ עד שהמורה הפשוט יעמד מכולכל מבלי דעה מה לבחר. לדאבוננו אי אפשר לשמח על הרבוי הזה, יען כי גם במקצוע זו כבענפי חיים פשוטים רואים אנחנו תחרות מסחרית נסה. בין כל המון המתודות, נבקש לשוא איזה דבר חדש, כלן ערוכות עפ"י שיטה אחת ומכוונות למטרה אחת ורק שני קטן של יצורה יבדיל ביניהן. לכן הבה נחזיק

הקשר עם התלמידים

שבח וולקובסקי לא הגביל את הקשר שלו עם תלמידיו רק לעניינים הנוגעים ישירות לחומר הלימוד, אלא התעניין גם בחייהם האישיים ובתוכניותיהם לחיים.

דוגמה לכך ניתן למצוא בגלויה ששלח וולקובסקי בשנת 1909 לתלמיד בשם שוינפלד שהתגורר בווינה. הבול (ועליו החותמת שהוטבעה בקראקוב) הוסר מן הגלויה, ולכן לא ניתן לדעת מתי בדיוק יצא המכתב מבית הדואר בקראקוב.

הקשר עם התלמידים

תוכן הגלויה מעיד על מעורבותו של המורה באופן בו השתלב התלמיד בווינה:

תלמידי הנכבד! תודה על מכתב החביב! הנני מקווה כי מצא תמצא את נתיבותיך בוין [וינה]. ההחלות כבר להתכונן אל בית הספר שאתה רוצה להכנס בו? היש לך כבר מעון ומורים? כשתהיינה לך איזה תוצאות טובות אנא הודיעני. דרוש נא בשלום מר היגדור, ושא גם אתה שלום וברכה מאת המוקירך. בכבוד, שבח וואלקאווסקי. (קראקא, יום כב לחודש איר שנת התרסט [13.5.1909])

קראקא יום כ"ב לחדש אלול
 שנת ה'תר"ס

בכבוד
 שבת וואלקאווסקי.

הקשר עם התלמידים

במודעה, אשר התפרסמה בעיתון "המצפה" ב-22 באפריל 1910, מעיד מעיד אחד התלמידים על האופן בו הושפע מן הקשר עם המורה המוכשר:

לכבוד מורי החביב והנכבד, מר שבח וואלקאווסקי!
השנוי אשר הנני מרגיש בחיי הרוחניים, אחר כלותי את שלושים ושנים מכתבי הוראתך, גדול כל כך עד אשר אי אפשר לי לצין לך באופן ברור ומדויק בעטי, לא רק בעד למוד השפה העברית לחוד, שממנה לא היתה לי טרם החלי ללמוד את מתודתך אף ידיעה מועטה, ואשר אחרי כן רכשתיה לי במידה מרובה, צריך הנני להביע לך את תודתי, אלא גם בעד הספורים והמאמרים המלבבים, שבהם השפעת עלי לחבב את לאומיותנו וספרותנו היקרה, צריך הנני להודות לך מפנימיות לבבי. ברגשי אהבה ובתודה רבה הנני תלמידך המשתחוה לך אפים. צבי קופיטא. (גורליץ, י' אדר ב', תר"ע)

תודה.

לכבוד מורי החביב והנכבד, מר שבח וואלקאווסקי!
חשנוי אשר הנני מרגיש בחיי הרוחניים, אחרי כלותי את שלושים ושנים מכתבי הוראתך, גדול כי עד אשר אי אפשר לי לצין לך באופן ברור ומדויק בעטי, לא רק בעד למוד השפה העברית לחוד, שממנה לא היתה לי טרם החלי ללמוד את מתודתך אף ידיעה מועטה, ואשר אחרי כן רכשתיה לו במידה מרובה, צריך הנני להביע לך את תודתי, אלא גם בעד הספורים והמאמרים המלבבים, שבהם השפעת עלי לחבב את לאומיותנו וספרותנו היקרה, צריך הנני להודות לך מפנימיות לבבי. ברגשי אהבה ובתודה רבה הנני תלמידך המשתחוה לך אפים. גורליץ י' אדר ב' תר"ע צבי קופיטא.

התלמיד שניתק קשר

גלויה נוספת השמורה באוסף אלכסנדר נשלחה על ידי שבח וולקובסקי בסוף שנת 1907 לאחד מתלמידיו אשר התגורר ברומניה.

כיוון שהבול (ועליו החותמת שהוטבעה בקראקוב) הוסר מן הגלויה, לא ניתן לדעת מתי בדיוק יצא המכתב מבית הדואר בקראקוב. החותמות הנוספות שעל הגלויה מלמדות כי הגלויה הוחתמה ב-13 בדצמבר 1907 בבתי הדואר של פרומוסיקה (Frumușica), טרגו פרומוס (Târgu Frumos) ולבסוף חרלאו (Hârlău) שבצפון מזרח רומניה, עיר מגוריו של התלמיד.

התלמיד שניתק קשר

הגלויה מעידה כי לא כל התלמידים הצליחו להתמיד בלימודיהם, וחלקם ניתקו קשר ולא שילמו לוולקובסקי את שכר הלימוד המגיע לו.

תלמידי הנכבד! ביום השישי העבר שלחתי לך את מכתב ההוראה העשירי והנה נסתם ממך פתאום כל חזון, לא שעור ולא כסף ולא כל מאומה. הודיעני נא בטובך אם בדעתך להמשיך את הלקח או להפסיק. בדרישת שלום. שבח וואלקאווסקי. (קראקא, 11.12.1907)

תלמידי הנכבד!
ביום כ"א פוסד' שלחתי לך את מכתב פשוט
העליתי יתום וסתם ממך שמוע' ל יתום, לא
שעור ולא כסף ולא כל מאומה.
הודיעני נא בדעתך להמשיך את הלקח או להפסיק.
בדרישת שלום.
שבח וואלקאווסקי.
קראקא 11.12.1907